

Rauta-aika

On sinänsä ymmärrettävää, että yhteiskunnassa, jossa käydään väittelyä siitä, montako hoitajan kymmenystä pitäisi olla laitoshoitoon joutunutta vanhusta varten ja montako minuuttia voidaan pitää riittävänä kotihoitajan käynnin normipituutena, kohtaa matkoillaan museon, jonka ovet pidetään avoinna aikaisempaa rajoitetumman ajan tai jonka ovien seuraavaa julkista avautumisajankohtaa ei tiedä kukaan. Aukioloon liittyviä ongelmia voi kokea myös se, joka tarvitsisi jonkin kirjaston tai arkiston palveluja.

Kulttuurilaitokset ovat kaiken kaikkiaan otollinen kohde, kun tehdään päätöksiä säästökohteista; koska ne harvemmin tuottavat taloudellista voittoa, niiden voi ikään kuin tulkita sinnittelevän loisina yhteisen ylijäämän turvin – ja jos sitten tuo ylijäämä jää muodostumatta, kulttuurilaitoksia voi ikään kuin oikeutetusti vaatia supistamaan toimintaansa. Ylipäänsä ongelma on yhteinen kaikessa kulttuuriin liittyvässä työssä, jos ajatellaan vaikkapa yliopistoille asetettuja profilointi- eli karsimisvaatimuksia, niukkenevista määrärahoista kilpailevia taidehankkeita tai määräraaikaisten luokanopettajien kokemuksia työsuhteista, jotka päätetään juuri ennen kuin palkallinen kesäloma alkaisi. Kulttuurista kaikissa sen muodoissa on kovin helppo tinkiä, vaikka juhlapuheissa ollaan tismalleen päinvas-taista mieltä. Aina on myös helppo sanoa, että kulttuuria piisaa myös sen laitostuneiden raken-

teiden ulkopuolella eikä sitä tarvitse useinkaan rahoittaa erikseen.

Kulttuurin tuottamisen ja ylläpitämisen rahoitusongelmat eivät rajoitu vain Suomeen. Ruotsissa kokeiltiin 2000-luvun alussa, siis varsin vauraina aikoina, järjestelmää, jossa useat museot luopuivat pääsymaksuistaan valtiolta saamaansa korvausta vastaan. Ilmainen sisäänpääsy houkutteli paitsi lisää kävijöitä myös uusia kävijäryhmiä, kun vähemmän koulutetut ja siirtolaistaustaiset – siis kokonaisuutena ottaen vähävaraisemmat ihmiset – kokivat museoihin astumisen aikaisempaa helpommaksi. Osa keskeisistä kulttuurilaitoksista ennätti siten olla muutaman vuoden ajan demokraattisemmin koko yhteiskunnan ulottuvilla, mutta kokeilusta on kuitenkin käytännössä luovuttu ja kutakuinkin kaikki museot perivät taas pääsymaksuja, osin ideologisista syistä mutta perusteiksi on esitetty sitäkin, että valtion tarjoama kompensatio ei joko vastannut lipputulomenetyksiä tai sitten lisää rahaa tarvitaan kroonisesti muuhun, kuten kokoelmien hoitamiseen ja digitoimisprojekteihin. Koko Euroopan mittakaavassa on talouskriisin pitkittyessä raportoitu museoista, jotka rahapulassaan myyvät kokoelmiaan tai niiden osia. Vaikka huutokaupattavat esineet kuinka kuvattaisiin sähköisiin tietokantoihin, kyse on kuitenkin yhteisen kulttuuriperinnön yksityistämisestä ja tulevien sukupolvien perintöön kajoamisesta.

Kuluneena kesänä joukko laajalevikkisiä eurooppalaisia sanomalehtiä avasi Internetiin interaktiivisen karttasivun, jonka avulla voi niin seurata kuin raportoida kulttuurialan supistusten etenemistä koko maanosassa. Run-sastäpläinen kartta perustuu kuitenkin melko sattumanvaraiseen uutisointiin ja lehtien lukijoiden aktiivisuuteen. Merkittävintä onkin sen perustaminen. *The Guardian* luonnehtii omalla karttasivullaan nykyhetkeä ilmauksella *the age of austerity*. Ehkä nykyhetkemme mieltäminen ankaraksi, suorastaan kohtuuttoman ankaraksi, juontaa juurensa siitä, että ennätimme viime vuosikymmenen aikana – samoin kuin 1980-luvulla – tuudittautua ajatukseen jatkuvasta talouskasvusta ja kulttuurilaitoksia ylläpitävän ylijäämän pysyvyydestä.

Aina ei ole uskottu jatkuvaan edistykseen. Antiikin oppineiden kehitysusko muistutti kielteisyydessään vanhatestamentillista syntiinlankeemusmyyttiä: maailmanhistoria oli pelkkää taantumaa ja piti sisällään siirtymät kaikin puolin onnellisesta kultakaudesta hopeakauteen ja edelleen vaskikauteen ja viimeiseksi raadolliseen ja ankeaan rautakauteen, jota silloiset nykypolvet parhaillaan elivät. Rautakausi tunnetaan nykyisin lähinnä tieteellisenä käsitteenä, esihistoriaan liittyvänä epookkimäärittteenä, kun puhutaan varhaisten aineellisten kulttuurien kehittymisestä: tällöin rautakausi edustaa itse asiassa eräänlaista kehityksen huipentumaa, kun primitiivisemmistä kausista kehityttiin viimein raudan jalostamisen tunteviin yhteiskuntiin. Toki monet noista uudesta, kestävästä metallista taituista esineistä oli tarkoitettu tappamiseen.

Kun Yleisradio tuotti kolmekymmentä vuotta sitten Paavo Haavikon käsikirjoittaman ja Kalle Holmbergin ohjaaman tulkinnan Kalevalasta, katsojien eteen piirrettiin dramaattinen ja samalla suorastaan inhorealinen kuva elämästä villissä rautakautisessa esi-Suomessa. Holmberg korosti tapahtumien sijoittuvan pikemminkin

ajattomaan rauta-aikaan, jota ei voi sitoa vuosisatoihin toisin kuin rautakautta. Epäilemättä mekin elämme nyky-Suomessamme tai ainakin sen henkisessä ilmapiiirissä taas kerran eräänlaista rauta-aikaa, joka ilmenee arjessamme monin eri kielteisin tavoin. Ei ole kuitenkaan sanottua, että rauta-aikamme jäisi antiikin tulkintojen mukaiseksi pysyväksi ankeuden aikakaudeksi – ainakin tähän asti taantumaa on enemmän tai myöhemmin seurannut nousukausi. On kuitenkin muistettava, että kulttuuri- ja opetustoimi on elättistatuksensa vuoksi ollut kaikenlaisten kehittämis- ja tehostamisvaatimusten alla myös taloudellisesti suotuisina vuosina; talouskriisit ovat vain voimistaneet karsimisvaatimuksia ja helpottaneet niiden läpivientä. Kulttuurin asema ja sille osoitettu tuki ovat pohjimmiltaan ideologiaa kysymyksiä.

Edesmennyt aikaisempi *Historiallisen Aikakauskirjan* päätoimittaja Juha Sihvola pohti taloudellisten realiteettien tiedeyhteisölle ja etenkin historian tutkijoille esittämiä haasteita viimeisessä pääkirjoituksessaan vuonna 2005 eli ajankohtana, jolloin nykyinen talouskriisi vasta muhi kulisseissa. Hän ei vastustanut tieteen tuoksellisuuden ja vaikuttavuuden mittaamista, mutta korosti selväsanaisesti henkisen pääoman merkitystä ja yhteiskunnallista hyötyä: ”Ihmistieteellinen tieto parantaa edellytyksiä tehdä viisaita päätöksiä ja välttää tyhmyyksiä. Se edistää myös kansalaisten mahdollisuuksia ymmärtää itseään ja toisiaan, kritisoida vallanpitäjiä sekä suojautua vallan väärinkäytöltä.” Tämä argumentti sopii pitää mielessä.

Kulttuurisektoriakin varjostavaan globaaliin talouskriisiin ei ole humanistin helppo antaa ratkaisua, mutta hoitavia lääkäreitä voi toki muistuttaa siitä, että amputointi tuskin pätee lääkkeeksi vaivaan kuin vaivaan.

MARKO LAMBERG
marko.lamberg@abo.fi